

ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ У МАЛОМУ ТА СЕРЕДНЬОМУ БІЗНЕСІ УКРАЇНИ

Ю.В. Васенко, А.О. Ятленко

Науковий керівник – канд. екон. наук, проф. **М.А. Дядюк**

Досліджено чинники підтримання та підвищення конкурентних переваг у малому та середньому бізнесі України в умовах просування в міжнародний конкурентний простір; удосконалено методику економічного обґрунтування ефективності інвестицій у нове обладнання для підприємств малого та середнього бізнесу; здійснено оцінювання конкурентних переваг, економічної ефективності й інвестиційної привабливості обладнання малої потужності для харчових виробництв.

Ключові слова: євроінтеграція, конкурентоспроможність, бізнес, інвестиції, ефективність.

ФОРМИРОВАНИЕ КОНКУРЕНТНЫХ ПРЕИМУЩЕСТВ В МАЛОМ И СРЕДНЕМ БИЗНЕСЕ УКРАИНЫ

Ю.В. Васенко, А.А. Ятленко

Научный руководитель – канд. экон. наук, проф. **М.А. Дядюк**

Исследованы факторы поддержания и повышения конкурентных преимуществ в малом и среднем бизнесе Украины в условиях продвижения в международное конкурентное пространство; усовершенствована методика экономического обоснования эффективности инвестиций в новое оборудование для предприятий малого и среднего бизнеса; выполнена оценка конкурентных преимуществ, экономической эффективности и инвестиционной привлекательности оборудования малой мощности для пищевых производств.

Ключевые слова: евроинтеграция, конкурентоспособность, бизнес, инвестиции, эффективность.

FORMING COMPETITIVE ADVANTAGES IN SMALL AND MEDIUM BUSINESS OF UKRAINE

Yu. Vasenko, A. Yatlenko

Scientific supervisor – PhD in Economics, Professor **M. Dyadyuk**

The factors of maintenance and enhancement of competitive advantages in small and medium business in Ukraine under the conditions of promotion to the international competitive space; improved the methodology of economic justification for the effectiveness of investment decisions in new equipment for small and medium-sized businesses; an assessment of the competitive advantages, economic efficiency and investment attractiveness of low-power equipment for food production.

Keywords: *eurointegration, competitiveness, business, investments, efficiency.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Рух до євроінтеграції ставить перед вітчизняною економічною наукою і практикою принципово нові завдання, серед яких важливе місце належить підвищенню конкурентоспроможності підприємств. Значущість цієї проблеми надзвичайно посилюється в умовах входження в міжнародний конкурентний простір, прискорення глобалізаційних процесів. Світовий досвід свідчить, що висока конкурентоспроможність підприємств значною мірою визначається використанням прогресивних технологій, сучасних методів менеджменту, своєчасною модернізацією основних фондів, забезпеченням гнучкості виробництва, раціональною організацією виробничих процесів. Імплементация цих аспектів конкурентоспроможності в практичну діяльність підприємств малого та середнього бізнесу України є проблематичною через їхню неадаптованість до європейських та світових умов конкурентного середовища, недостатнє опрацювання методичного інструментарію з оцінки конкурентоспроможності та її регулювання у сфері інвестицій та інновацій. У контексті сучасної парадигми економічного розвитку проблема формування конкурентних переваг малого та середнього бізнесу в Україні за рахунок ефективних інвестиційних рішень у виробничій сфері вимагає ретельного вивчення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Формування та розвиток конкурентних переваг продукції та послуг є особливо актуальними для малого та середнього бізнесу в сучасних кризових умовах, оскільки від цього залежить не тільки конкурентоспроможність підприємства, а й ризикостійкість, здатність протистояти кризовим явищам. Теоретичні та практичні аспекти конкурентоспроможності, конкурентних переваг та особливості функціонування й розвитку малого та середнього бізнесу досліджували такі українські вчені, як

І.З. Должанський, Т.О. Загорна, О. Зозульов, С. Позняк, Н.Н. Лепа, М.В. Чорна, О.М. Блохіна та ін. [1–6]. Аналіз опублікованих праць показує, що існує потреба в теоретико-методологічному та методичному обґрунтуванні підходів до оцінювання впливу різних чинників на зростання конкурентних переваг, визначення пріоритетних важелів удосконалення механізму підвищення конкурентоспроможності.

Мета статті – вивчення і вирішення проблеми обґрунтованого вибору ефективних інвестиційних рішень для отримання конкурентних переваг суб'єктами малого та середнього бізнесу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сильні сторони, здібності, можливості, ресурси та продукція підприємства являють складові, розвиток яких є основою досягнення конкурентних переваг. Із точки зору системного підходу ефективність управління конкурентними перевагами суб'єктів господарювання обумовлює єдність внутрішнього середовища і зовнішніх чинників. Згідно зі статистикою, наведеною в табл. 1, за кількістю підприємств, серед суб'єктів середнього та малого підприємництва (СМП) в Україні існує високий рівень конкуренції: на кінець 2016 року їх налічувалося 1865,1 тис., що становить 99,98% від усіх підприємств, і лише 383 суб'єкти господарювання були представлені великими підприємствами.

У динаміці впродовж п'яти років спостерігається зменшення кількості великих підприємств на 45,1% та середніх підприємств на 26,3%. Найгіршими були 2014, 2015 рр., що є наслідком ведення АТО і тимчасової окупації частини території східних регіонів, де здебільшого розміщувалися великі промислові підприємства, а також впливу загальноекономічної кризи, яка у зв'язку з цим посилилась. Малі підприємства не втрачали своїх позицій до 2015 р., коли їх кількість постійно зростала й лише у 2016 р. зменшилася на 5,5% порівняно з 2015 р. Щодо виробленої продукції (товарів, послуг) у такій провідній сфері економічної діяльності, як промисловість (рис. 1), то великий бізнес у 2016 р. тут мав найбільші обсяги – 53,4%, а СМП – 46,6%, з яких середній бізнес – 40,0%, малий – 6,6%. У динаміці, адекватно до структурних змін кількісного складу підприємств, частка виробленої продукції СМП поступово збільшується.

Таблиця 1

Кількість суб'єктів великого, середнього, малого підприємництва в Україні 2012–2016 рр.

Показник	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.
1	2	3	4	5	6
Усього, тис. од.	1600, 1	1722, 0	1932, 2	1974, 3	1865, 5
у т.ч. великі підприємства	0, 698	0, 659	0, 497	0, 423	0, 383

Провження табл. 1

1	2	3	4	5	6
середні підприємства	20, 5	19, 2	16, 6	15, 5	15, 1
малі підприємства	1578, 9	1702, 2	1915, 0	1958, 4	1850, 0
Темпи приросту, %	–	2013/2012	2014/2013	2015/2014	2016/2015
великі підприємства	–	–5,6	–24,6	–14,9	–9,5
середні підприємства	–	–6,5	–13,5	–6,7	–2,6
малі підприємства	–	7,8	12,5	2,3	–5,5
Усього	–	7,6	12,2	2,2	–5,5
Відсотків до загальної кількості					
Великі підприємства	0,04	0,04	0,03	0,02	0,02
Середні підприємства	1,3	1,1	0,9	0,8	0,8
Малі підприємства	98,7	98,8	99,1	99,2	99,2

Примітка. Розраховано на основі [7].

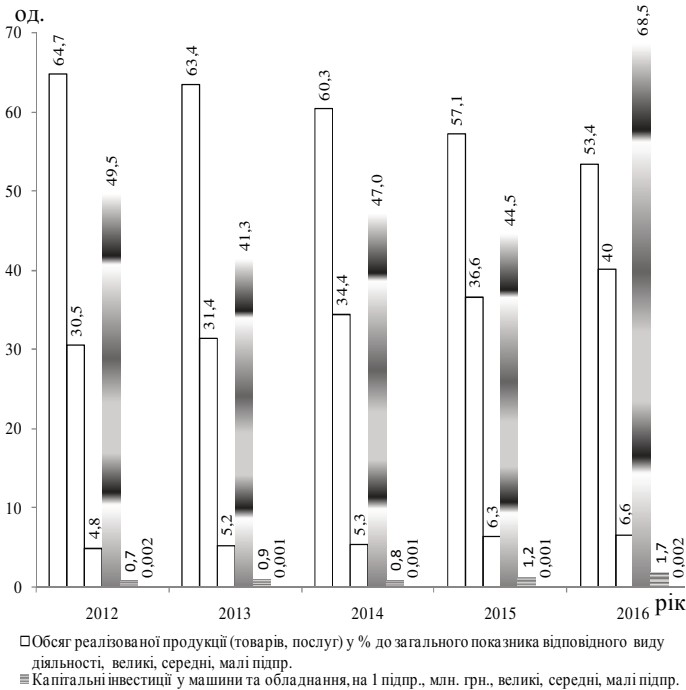

Рис. 1. Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) та капітальні інвестиції підприємств України за їх розмірами, 2012–2016 рр.

Таким чином, сектор СМП посідає перше місце в економіці за кількістю підприємств та обсягами реалізації, але можливості СМП використовуються недостатньо, про що свідчить розподіл капітальних інвестицій у активну частину основних фондів: у середньому на одне велике підприємство припадає від 45,0 до 68,0 млн грн капітальних інвестицій у машини та обладнання на рік; на одне середнє – від 0,7 до 1,7 млн грн, а на одне мале підприємство – лише 2000 грн. Із метою повноцінного використання можливостей СМП в Україні розроблена «Стратегія розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року», де визначено пріоритетне значення малого і середнього підприємництва для економічного зростання економіки України та серед основних цілей зазначено зростання рівня доданої вартості, що генерують СМП, і забезпечення доступу до фінансів [8].

Проведені нами дослідження сучасних потреб у сфері малого та середнього бізнесу привели до висновку, що сьогодні є попит на економне, багатофункціональне, надійне обладнання невеликої продуктивності та помірної вартості. Як варіант інвестиційного розвитку СМП пропонується машинно-апаратна лінія з переробки картоплі на готовий продукт – хрустку картоплю. Літературний огляд показав, що виробництво чипсів є прибутковим бізнесом у харчовій галузі [9–13]. Чинниками швидкого розвитку малих підприємств, що спеціалізуються на виробництві чипсів, є підвищений споживацький попит до малосерійної продукції, нескладне в експлуатації обладнання, що використовується для виробництва, простота виробничої технології, що в сукупності дозволяє налагодити повноцінне виробництво за максимально коротким терміном (не більше 30 днів). Крім того, ринок снекових виробів є привабливим для інвесторів через його швидке зростання у світі загалом і в Україні зокрема. Зазначене дає можливість СМП коригувати стратегію формування та розвитку конкурентних переваг і підвищувати свою конкурентоспроможність.

Актуальність інвестування в машинно-апаратну лінію з виробництва хрусткої картоплі потужністю 400 кг картоплі (за сировиною) за зміну зумовлена низкою причин:

- обладнання закордонного виробництва потребує надмірних витрат як на придбання (його вартість залежно від потужності, комплектації та ступеня оснащення становить від 15–40 тис. дол. до 100–150 тис. дол.), так і на транспортування, монтаж, налаштування, обслуговування, ремонт та інші експлуатаційні заходи. Це обладнання зорієнтоване на масштабні моновиробництва картопляних чипсів із добовою потужністю 20, 40, 60 кг/добу та більше;

- обладнання вітчизняного виробництва, як правило, дешевше, ніж західні аналоги, у 4–5 разів, але також зорієнтоване на масштабні моновиробництва картопляних чипсів і є технічно ненадійним;

– застосування запропонованої машинно-апаратурної лінії, скомплектованої з відповідним інженерно-технічним обґрунтуванням, завдяки її технічним характеристикам забезпечує оптимальні умови виробництва з повним дотриманням технології, унаслідок чого забезпечується зниження трудомісткості виготовлення продукції, поліпшення її якості та підвищення рівня стандартизації й уніфікації, також оптимізуються витрати сировини, енергоносіїв та матеріалів;

– техніко-технологічні переваги лінії приводять до зменшення собівартості та, як наслідок, до зниження відпускної ціни продукції, що забезпечує оптимістичні прогнози попиту на неї.

Специфікою цього проекту є те, що зазначена лінія має широкі можливості застосування як у сфері малого бізнесу, як привабливий об'єкт інвестування, так і в масштабніших підприємствах харчового виробництва, як засіб товарної диверсифікації, оскільки може функціонувати паралельно з уже існуючим обладнанням.

Обґрунтування економічної ефективності й інвестиційної привабливості лінії здійснено відповідно до запропонованої блок-схеми на рис. 2. Відповідно до проведених розрахунків оптова хрустка картоплі, виробленої з використанням запропонованої лінії, становить 10,54 грн за 100 г, що менше порівняно із прайсами роздрібних цін на аналогічну продукцію – 13–15 грн за 100 г. Це доводить, що виробництво є конкурентоспроможним. Економічну ефективність розраховано з використанням методичних рекомендацій, що застосовуються в сучасній інвестиційній практиці [14–16]. Основними показниками, що акумулюють вигоди від упровадження науково-технічних розробок та використовуються для оцінювання економічної ефективності проектів, є чистий дисконтований дохід (чиста теперішня вартість – ЧТВ), індекс дохідності (прибутковості), період окупності інвестицій у реалізацію проекту. Основні економічні показники машинно-апаратурної лінії з виробництва хрусткої картоплі наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Основні економічні показники машинно-апаратурної лінії з виробництва хрусткої картоплі

Показник	Од. вим.	Значення показника
Інвестиції	тис. грн	239,3
Виручка від реалізації	тис. грн	4182,5
Собівартість виробництва	тис. грн	2904,5
Чистий прибуток	тис. грн	476,3
Рентабельність виробництва	%	16,4
Рентабельність реалізації	%	11,4
Чиста теперішня вартість	тис. грн	265,4
Індекс прибутковості	коеф.	2,1
Термін окупності проекту	роки	0,5

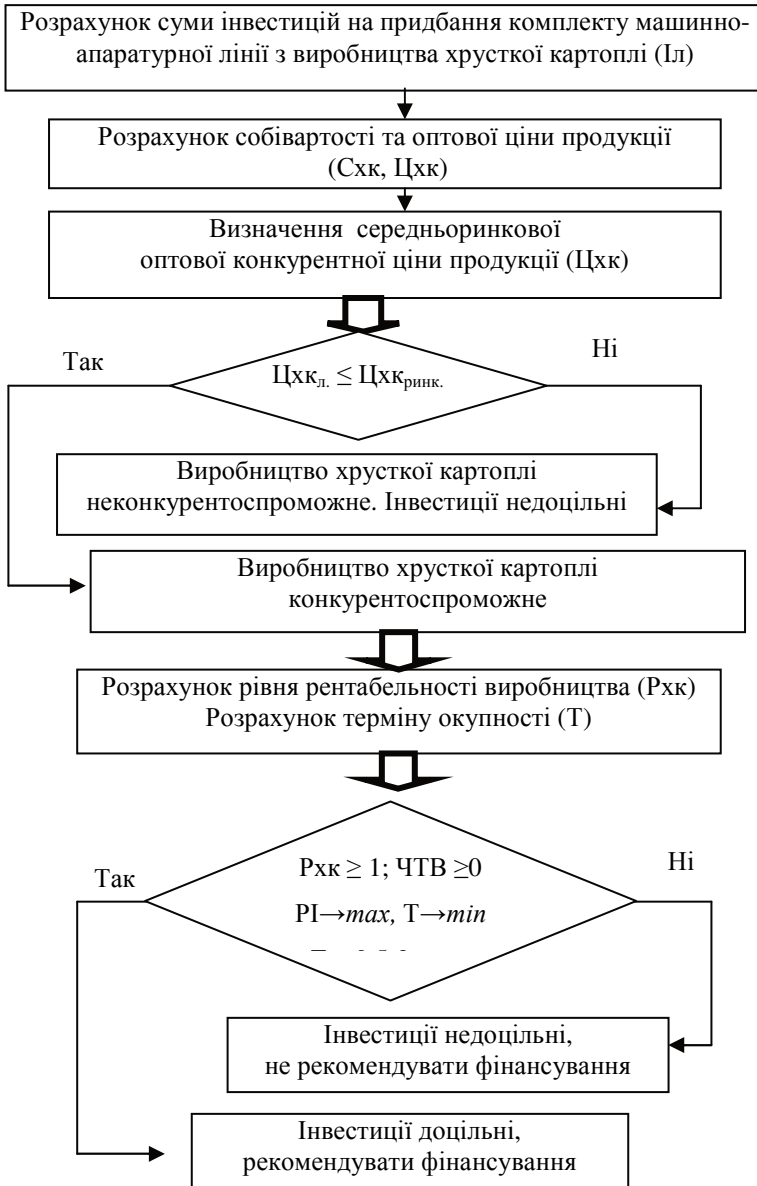

Рис. 2. Блок-схема оцінювання економічної ефективності й інвестиційної привабливості лінії з виробництва чипсів

Умови, що висуваються до критеріїв економічної ефективності інвестицій з упровадження машинно-апаратної лінії з виробництва хрусткої картоплі, виконано за всіма показниками: чиста теперішня вартість є позитивною і становить 265,4 тис. грн; індекс прибутковості перевищує 1 і складає 2,1; термін окупності проекту становить шість місяців. Зважаючи на систему показників економічної ефективності, виробництво хрусткої картоплі з використанням машинно-апаратної лінії є ефективним і конкурентоспроможним.

Висновки. Підтримка малого і середнього бізнесу та його розвиток є одними з пріоритетних напрямів державної політики в Україні. Однак підприємства цієї сфери поки що не посіли належного місця у структурі національної економіки. Отже, побудова моделі економічного розвитку, яка передбачала б максимально можливе поширення позитивних тенденцій економічної динаміки на всі складові економічної системи поки що залишається серед визначальних завдань державної економічної стратегії в Україні.

Для МСП залишається суттєвою проблемою доступ до фінансування; вони стикаються із сильною конкуренцією, нестабільним регуляторним середовищем, бюрократією. Формування та розвиток конкурентних переваг є способами вирішення зазначених проблем. Особливе значення мають конкурентні переваги, досягнуті шляхом виконання дослідних, проектних, виробничих робіт, оскільки вони вимагають значних інтелектуальних зусиль та їх складно скопіювати. Із точки зору підприємництва конкурентні переваги – це умови виживання в конкурентному середовищі й джерело одержання максимального прибутку від діяльності. Володіння конкурентною перевагою будь-якого типу дає підприємству більшу ефективність, ніж у конкурентів. У підприємств із диференційованою продукцією прибуток з одиниці продукції буде вищим, оскільки диференціація дозволяє встановлювати високі ціни, що за однакових з конкурентами витрат дає більший прибуток. На реалізацію цього напряму формування конкурентних переваг спрямоване впровадження у виробництво лінії з виготовлення хрусткої картоплі: технічні характеристики лінії створюють оптимальні умови виробництва, які забезпечують оптимальні витрати сировини й матеріалів та високу якість продукції, що дозволяє зменшити ціну продукції, а це є конкурентною перевагою; лінія завдяки своїй невеликій потужності й помірній вартості має широкі перспективи застосування у сфері малого та середнього бізнесу як привабливий об'єкт інвестування за умов обмежених фінансових можливостей, а також на великих підприємствах харчового виробництва як засіб товарної диверсифікації. Результати оцінювання економічної ефективності лінії

з виробництва хрусткої картоплі малої потужності за такими показниками, як рентабельність виробництва, чиста теперішня вартість, індекс прибутковості й термін окупності свідчать про ефективність та інвестиційну привабливість цього проекту.

Список джерел інформації

1. Должанський І. З. Конкурентоспроможність підприємства : навч. посіб. / І. З. Должанський, Т. О. Загорна. – К. : ЦНЛ, 2006. – 384 с.
2. Зозульов О. Про посилення конкурентних переваг підприємства / О. Зозульов // Економіка України. – 2003. – № 8. – С. 33–38.
3. Позняк С. Конкурентні переваги і конкурентоспроможність / С. Позняк // Актуальні проблеми економіки. – 2002. – № 1. – С. 50–54.
4. Лепа Н. Н. Управление конкурентными преимуществами предприятия / Н. Н. Лепа ; НАН Украины, Ин-т экономики пром-сти. – Донецк : Юго-Восток Лтд, 2003. – 296 с.
5. Чорна М. В. Управління конкурентними перевагами підприємства: вітчизняний та міжнародний досвід : монографія / М. В. Чорна, О. М. Блохіна. – Х. : Лідер, 2015. – 194 с.
6. Слава В. В. Проблеми вдосконалення розвитку малого та середнього бізнесу в Україні [Електронний ресурс] / В. В. Слава. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/natural/Nvu/Ekon/2010_29_2/statti/43.htm
7. Діяльність суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва : статистичний збірник за 2016 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ9_u.htm
8. Стратегія розвитку малого і середнього підприємництва в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://platforma-msb.org/yakoou-bude-strategiya-rozvytku-msp-v-ukrayini/>
9. Кернасюк Ю. В. Вигідний напрям диверсифікації агробізнесу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.agro-business.com.ua/ekonomichnyi-gektar/5812-rynok-obladnannia-z-pererobky-agroproduktu.html>
10. Линия для производства картофельных чипсов [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.waiz.com.ua/ru/pishchevye-linii-pod-klyuch/421-liniya-dlya-proizvodstva-kartofelnykh-chipsov>
11. Дослідження ринку снекової продукції. 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [PIKhttps://pro-consulting.ua/ua/issledovanie-rynka/Issledovanie-rynka-snekovoї-produkcii-2014-god](https://pro-consulting.ua/ua/issledovanie-rynka/Issledovanie-rynka-snekovoї-produkcii-2014-god)
12. Відкриваємо масове виробництво чіпсів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://uacredity.com/vidkrivayemo-massvov-virobnictvo-chipsiv/>
13. Производство чипсов: прибыльный бизнес в пищевой отрасли [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://namillion.com/proizvodstvo-chipsov.html>
14. Шарп У. Инвестиции : [пер. с англ.] / У. Шарп, Г. Александер, Дж. Бэйли. – М. : ИНФРА-М, 2007. – 1027 с.

15. Орлик О. В. Методи оцінювання ефективності інвестиційних проектів / О. В. Орлик // Вісник соціально-економічних досліджень : зб. наук. пр. / ОДЕУ. – Одеса, 2005. – Вип. 21. – С. 179–185.

16. Черванов Д. М. Менеджмент інвестиційної діяльності підприємств / Д. М. Черванов. – К. : Знання-Прес, 2003. – 622 с.

Васенко Юлія Володимирівна, студ., кафедра економіки та управління, економічний факультет, Харківський державний університет харчування та торгівлі. Адреса: вул. Целиноградська, 50 Б, м. Харків, Україна, 61202. Тел.: 0992334182; e-mail: pozitivism@ukr.net.

Васенко Юлія Владимировна, студ., кафедра економіки и управления, экономический факультет, Харьковский государственный университет питания и торговли. Адрес: ул. Целиноградская, 50 Б, Харьков, Украина, 61202. Тел.: 0992334182; e-mail: pozitivism@ukr.net.

Vasenko Julia, stud., Department of Economics and Management, Faculty of Economics, Kharkiv State University of Food Technology and Trade. Address: Tselinogradska str., 50 B, Kharkiv, 61202, Ukraine. Tel.: 0992334182; e-mail: pozitivism@ukr.net.

Ятленко Альона Олексіївна, студ., кафедра економіки та управління, економічний факультет, Харківський державний університет харчування та торгівлі. Адреса: вул. Клочківська, 333, м. Харків, Україна, 61051. Тел.: 0999427620; e-mail: pozitivism@ukr.net.

Ятленко Алена Алексеевна, студ., кафедра економіки и управления, экономический факультет, Харьковский государственный университет питания и торговли. Адрес: ул. Клочковская, 333, г. Харьков, Украина, 61051. Тел.: 0999427620; e-mail: pozitivism@ukr.net.

Yatlenko Alena, stud., Department of Economics and Management, Faculty of Economics, Kharkiv State University of Food Technology and Trade. Address: Klochkivska str., 333, Kharkiv, Ukraine, 61051. Tel.: 0999427620; e-mail: pozitivism@ukr.net.

УДК 64.03:640.432

ТЕНДЕНЦІ РОЗВИТКУ ПОПИТУ НА ПРОДУКЦІЮ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА В МЕРЕЖІ ПІДПРИЄМСТВ ВІТЧИЗНЯНОГО РИТЕЙЛУ

Є.І. Гармаш

Науковий керівник – канд. екон. наук, проф. **Т.Б. Кушнір**

Проведено аналіз макроекономічних показників розвитку економіки України, споживчих витрат населення, у тому числі на харчування поза домом, як відправної точки формування попиту на продукцію ресторанного

© Гармаш Є.І., 2018